

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Факультет міжнародних відносин, політології та соціології

Кафедра світового господарства і міжнародних економічних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

«Бюджетна політика країн Північної Європи у сучасних умовах»

«Budget policy of Northern European Countries in Modern Conditions»

Виконав: здобувач заочної форми навчання
спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»

Освітня програма «Міжнародні економічні відносини»

Степченко Микита Олександрович

Керівник: к.е.н., доц. Розмарина А.Л. _____

Рецензент: к.е.н., доц. Скороход І.П.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ _ від _____ 2025 р.

Завідувач кафедри

Захищено на засіданні ЕК №

протокол №__ від _____ 06.2025 р.

Оцінка _____ / _____ / _____

Голова ЕК

_____ ЯКУБОВСЬКИЙ Сергій

_____ ЯКУБОВСЬКИЙ Сергій

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	5
РОЗДІЛ 2. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ	14
2.1. Становлення та реформування Пакту стабільності та зростання в контексті фіскальних викликів ЄС	14
2.2. Сучасний стан бюджетних дефіцитів і державного боргу країн Європейського Союзу	17
2.3. Особливості формування та результативність бюджетної політики країн Північної Європи	21
РОЗДІЛ 3. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО КРАЇН ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ З УКРАЇНОЮ: ТОРГІВЛЯ, ІНВЕСТИЦІЇ ТА ФІСКАЛЬНО-БЮДЖЕТНИЙ ДОСВІД.....	32
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44

ВСТУП

У сучасному глобальному середовищі, що характеризується політичною нестабільністю, економічною невизначеністю, енергетичними трансформаціями та безпрецедентними викликами, такими як війна в Україні, пандемія COVID-19 і кліматичні зміни, проблема ефективного формування та реалізації бюджетної політики набуває особливої актуальності. У цьому контексті країни Північної Європи, а саме Данія, Швеція та Фінляндія становлять унікальний об'єкт дослідження, адже їхні моделі фіскального управління поєднують високу соціальну орієнтованість, стабільність державних фінансів та гнучкість у відповідь на глобальні виклики.

Північні країни демонструють одну з найвищих у Європі ефективностей використання бюджетних коштів, що супроводжується низьким рівнем корупції, потужними механізмами громадського контролю та високою довірою до державних інституцій. Їхній досвід є надзвичайно цінним у світлі потреб України щодо модернізації публічних фінансів, зміцнення фіскальної стійкості та реалізації післявоєнної відбудови. Бюджетна політика цих держав вирізняється стратегічним підходом до інвестицій у людський капітал, інновації, цифровізацію та екологічну трансформацію – саме ті напрями, що мають визначальне значення для довгострокового розвитку України.

Крім того, актуальність теми обумовлюється реформуванням фіскальних правил у самому Європейському Союзі, зокрема трансформацією Пакту стабільності та зростання. Нові параметри бюджетного регулювання вимагають від країн-членів і потенційних членів ЄС адаптації до більш комплексного, цілеспрямованого й стратегічного бюджетного планування. У цьому сенсі досвід країн Північної Європи може слугувати еталоном для формування сучасної української бюджетної парадигми в контексті євроінтеграційного поступу.

Таким чином, дослідження бюджетної політики Північної Європи дозволяє не лише оцінити результативність фіскальних підходів у стабільних демократичних державах, а й сформулювати рекомендації щодо їх

застосування в українських реаліях. Це надає темі кваліфікаційної роботи вагомого практичного та наукового значення.

Метою кваліфікаційної роботи є всебічне дослідження особливостей формування та реалізації бюджетної політики країн Північної Європи (на прикладі Данії, Швеції та Фінляндії) у сучасних умовах глобальних економічних і політичних викликів, а також визначення можливостей адаптації успішних скандинавських практик до українського контексту з метою підвищення ефективності та стійкості державних фінансів України.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення у кваліфікаційній роботі наступних **завдань**: розглянути теоретичні підходи до аналізу бюджетної політики в країнах ЄС; дослідити становлення та реформування Пакту стабільності та зростання ЄС; проаналізувати сучасний стан бюджетних дефіцитів і державного боргу в країнах ЄС; оцінити особливості та ефективність бюджетної політики Данії, Швеції та Фінляндії; вивчити напрями зовнішньоекономічного співробітництва цих країн з Україною; визначити можливості використання досвіду Північної Європи для вдосконалення бюджетної політики України.

Об'єктом дослідження – є економіки країн Північної Європи. **Предметом дослідження** – є теоретичні основи та прикладні аспекти формування та реалізації бюджетної політики країн Північної Європи.

Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У кваліфікаційній роботі застосовано методи аналізу і синтезу, порівняльний і статистичний аналіз, графічний метод, системний підхід та логічне узагальнення, що дозволило всебічно охарактеризувати бюджетну політику країн Північної Європи, оцінити її результативність у сучасних умовах та сформулювати практичні рекомендації для України.

У кваліфікаційній роботі використано нормативно-правові акти ЄС, офіційну статистику Євростату та національних фінансових органів, аналітичні звіти Єврокомісії, публікації провідних економічних інститутів (OECD, SUERF, ECB), а також наукові статті з фіскальної політики, опубліковані в авторитетних європейських журналах.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У першому розділі кваліфікаційної роботи проаналізуємо результати досліджень вчених стосовно аналізу бюджетної політики країн Європейського Союзу.

У межах теоретичного осмислення бюджетної політики країн Європейського Союзу важливе місце займає дослідження Дороти Мурзин «Бюджет ЄС як показник трансформацій у загальносоюзній політиці», яка пропонує інноваційний підхід до аналізу бюджетних рішень як індикаторів політичних пріоритетів ЄС [1]. Вона стверджує, що бюджет Європейського Союзу, незважаючи на його відносно невеликий обсяг (менше 1% ВВП країн-членів), відображає складну ієрархію цілей, ідей та компромісів, які формуються в межах інституційної взаємодії Європейської Комісії, Парламенту та Ради.

Авторка розглядає бюджет не лише як інструмент розподілу ресурсів, а як дзеркало еволюції політик ЄС, яке дозволяє простежити зміщення акцентів у загальносоюзних пріоритетах. Згідно з її підходом, оцінка змін у бюджетних витратах (особливо в довготривалій динаміці) є ключовим методом вимірювання глибини та спрямованості інституційних і політичних змін у ЄС. Цей підхід ґрунтується на поєднанні якісного аналізу нормативної бази (договорів, стратегій, програм) та емпіричного аналізу еволюції головних напрямів видатків.

Вона оперує поняттям «доданої вартості ЄС», під якою розуміє сукупність ефектів, які виникають лише завдяки діям на рівні ЄС і не можуть бути досягнуті окремими державами-членами. Така концепція поєднує три критерії: каталізатор (сприяє тому, що не відбулося б без втручання ЄС), цільова ефективність (спрямованість на конкретні політичні пріоритети) та реалістичність.

У статті також наголошено на принципах субсидіарності та солідарності як базових для розуміння бюджету ЄС. Принцип субсидіарності означає, що втручання ЄС має відбуватись лише там, де держави-члени не здатні діяти ефективніше. Натомість солідарність проявляється у бюджетній переорієнтації ресурсів від заможніших до бідніших регіонів (переважно в рамках політики згуртованості).

У межах теоретичного аналізу бюджетної політики Мурзин також застосовує модель політичного циклу (*policy cycle*), яка включає формулювання цілей, ухвалення рішень, реалізацію, моніторинг та перегляд. У контексті ЄС бюджет пронизує кожен з етапів циклу, починаючи з визначення пріоритетів і завершуючи оцінкою ефективності витрат.

Особливе місце у її концепції посідає типологія політик за характером витрат. Мурзин зазначає, що більшість політик ЄС мають регуляторний характер і не потребують значного фінансування. Винятком є політики, що стосуються економічних питань, аграрної сфери, регіонального розвитку, досліджень і інновацій, які отримують найбільше бюджетне фінансування. Проте розподіл коштів часто має інерційний характер, що, на її думку, не відповідає викликам сучасності.

Нарешті, аналіз динаміки основних статей витрат дозволив авторці дійти висновку, що бюджетна політика ЄС еволюціонує за моделлю «порушеної рівноваги» (*punctuated equilibrium*), а не поступового інкрементального розвитку. Це означає, що зміни є не плавними, а мають характер раптових зрушень, пов'язаних із політичними кризами чи розширенням Союзу.

Отже, стаття Дороти Мурзин є цінним джерелом для осмислення теоретичних підходів до аналізу бюджетної політики ЄС. Вона демонструє, що бюджет ЄС є не лише фінансовим інструментом, а потужним аналітичним індикатором пріоритетів, внутрішніх суперечностей та еволюційних процесів у межах інтеграційного проекту. Такий підхід є надзвичайно корисним для побудови власної методології дослідження в межах кваліфікаційної роботи.

Бюджетна політика країн Європейського Союзу дедалі частіше аналізується крізь призму її здатності не лише підтримувати макроекономічну стабільність, а й сприяти довгостроковому економічному зростанню та інвестиційному потенціалу держав-членів. У цьому контексті особливої уваги заслуговує аналітична доповідь «Основні детермінанти розподілу бюджету Європейського Союзу: чи відіграє роль політична вага?», яка пропонує оригінальний підхід до розуміння ролі бюджету ЄС як інструменту фіскального вирівнювання та стимулювання інвестицій [2].

Основна ідея авторів полягає в тому, що бюджетна політика ЄС має дві взаємопов'язані функції: макроекономічну стабілізуючу і мікроекономічну трансформаційну. Перша полягає у вирівнюванні циклічних коливань та пом'якшенні впливу криз за допомогою спільного фінансування програм, друга у довгостроковій структурній підтримці через інвестиції в цифрову, екологічну та інфраструктурну трансформацію. Такий підхід поєднує теоретичні засади кейнсіанства (через фіскальну інтервенцію) та неінституціоналізму (через інституційну координацію на рівні ЄС).

Значну увагу автори приділяють взаємодії між бюджетом ЄС та національними бюджетами. Вони наголошують, що ефективність реалізації політики ЄС залежить не лише від обсягу фінансування з Брюсселя, а й від фіскальної спроможності самих держав-членів. Тобто бюджетна політика ЄС має бути побудована таким чином, щоб створювати позитивні мультиплікативні ефекти на національному рівні. Це передбачає необхідність координації бюджетного планування між рівнями управління та врахування асиметрій у фіскальних можливостях країн.

Автори пропонують індикативну класифікацію країн за рівнем фіскального простору та інвестиційної здатності, що дозволяє аналізувати, які саме держави отримують найбільше вигоди від бюджетної підтримки ЄС. Цей підхід базується на поєднанні кількісного аналізу (рівень держборгу, дефіцит, структура капітальних витрат) та якісного (інституційна ефективність використання коштів).

Іншим важливим аспектом є критика чинної структури бюджету ЄС, зокрема щодо фрагментованості інвестиційних інструментів, відсутності єдиного стратегічного бачення та складності механізмів розподілу коштів. Автори наголошують на необхідності посилення інвестиційної спрямованості бюджету, що потребує перегляду пріоритетів і спрощення процедур доступу до фінансування, особливо для країн із низькою адміністративною спроможністю.

Таким чином, аналітична доповідь акцентує на важливості використання бюджету ЄС як інструменту конвергенції і подолання фіскальної фрагментації всередині Союзу. Цей підхід підкреслює не лише класичну роль бюджету як механізму перерозподілу, а й його потенціал як засобу модернізації національних економік.

Загалом, документ вписується у ширшу парадигму сучасного бюджетного аналізу, де бюджетна політика ЄС розглядається не ізольовано, а як інтегрована частина політики економічного розвитку та інституційної взаємодії. У межах кваліфікаційної роботи цей підхід є цінним як основа для оцінки ефективності бюджетних рішень ЄС не лише в політичному чи фінансовому, а й у соціально-економічному вимірі.

У межах першого розділу кваліфікаційної роботи «Теоретичні підходи до аналізу бюджетної політики країн Європейського Союзу» варто проаналізувати дослідження Олексопулоса, Бурнакіса і Цаханіса «Гетерогенний причинно-наслідковий вплив Коюзійного фонду Європейського Союзу» [3]. Ця робота є важливим внеском у розвиток теорії бюджетної політики ЄС, оскільки вона розглядає не лише обсяги фінансування чи політичні фактори розподілу коштів, а й каузальний (причинно-наслідковий) ефект бюджетних витрат на економічний розвиток країн-реципієнтів.

У центрі дослідження перебуває Коюзійний фонд ЄС, головна мета якого підтримка інфраструктурних та екологічних проєктів у менш розвинених державах-членах. Автори вивчають, наскільки ефективно ці

бюджетні ресурси трансформуються в зростання ВВП, а також чи змінюється сила впливу залежно від початкового рівня розвитку країни. Методологічно робота ґрунтується на використанні панельного регресійного аналізу з розривом (panel regression discontinuity design), що дозволяє оцінити неоднорідні причинні ефекти.

Теоретична цінність цього підходу полягає в тому, що автори демонструють: бюджетна політика ЄС не має уніфікованого ефекту на всі держави. Навпаки, ефективність використання коштів Кофезійного фонду суттєво залежить від інституційного середовища, адміністративної спроможності, рівня правової держави та загальної політичної стабільності в країні. Такий висновок підтримує неоінституційний підхід до аналізу бюджетної політики, згідно з яким ресурси самі по собі не є гарантом розвитку - ключовим є контекст їх застосування.

Цікаво, що в роботі доведено: у країнах із нижчим рівнем ВВП на душу населення позитивний вплив коштів Кофезійного фонду на темпи економічного зростання є більш вираженим і стабільним, ніж у країнах, які перебувають на межі втрати права на фінансування. Це підтверджує доцільність диференційованої бюджетної політики ЄС, яка враховує не лише формальні критерії (доходи, безробіття), а й структурні бар'єри розвитку.

У межах теоретичного осмислення бюджетної політики ЄС дана робота має кілька важливих висновків. По-перше, вона підтверджує, що ефективність бюджетного інструментарію залежить від рівня адаптації політик до локальних умов. По-друге, дослідження підкреслює необхідність комбінації кількісних та якісних підходів до оцінки результативності бюджетних програм. І нарешті, стаття наголошує, що навіть в умовах спільної фінансової архітектури ЄС, вплив бюджетної політики залишається асиметричним і контекстно залежним, що вимагає гнучкого й науково обґрунтованого підходу до її аналізу.

З огляду на викладене, ця стаття є вагомим теоретичним джерелом, яке розширює уявлення про бюджетну політику ЄС як не лише регуляторну чи

перерозподільчу, але і як каузально-орієнтовану політику, що повинна враховувати структурні умови і потенціал регіонів. У контексті першого розділу кваліфікаційної роботи вона дозволяє глибше осмислити взаємозв'язок між бюджетом ЄС, економічною ефективністю та якістю інститутів у країнах-членах.

У межах першого розділу кваліфікаційної роботи важливе місце займає аналіз інституційних та стратегічних засад формування багаторічної фінансової рамки ЄС. У цьому контексті ґрунтовне дослідження Акоса Кенгеля «Досвід, що впливає на підготовку бюджетної рамки ЄС після 2027 року» є вагомим джерелом для осмислення еволюції бюджетного підходу в Європейському Союзі, поєднуючи політичні, фінансові та управлінські аспекти [4].

Автор підкреслює, що формування багаторічної фінансової рамки відображає не лише фінансові потреби Союзу, а й відповідає змінам у політичних пріоритетах, інституційних інноваціях і зовнішніх викликах. Ключовою ідеєю є визнання того, що кризи, зокрема пандемія COVID-19, змінюють правила бюджетної політики, викликаючи появу нових інструментів, таких як фонд відновлення NGEU, що виходять за межі звичних процедур формування бюджету. Це свідчить про поступовий перехід від інерційної, інкрементальної моделі бюджетного планування до більш гнучкої, кризово-орієнтованої.

Вагомим внеском Кенгеля у теоретичну дискусію є акцент на концепті «європейської доданої вартості». Цей підхід передбачає, що ресурси бюджету ЄС повинні фінансувати лише ті ініціативи, які забезпечують ефект, неможливий на національному рівні. Таким чином, бюджет стає не просто інструментом перерозподілу, а засобом досягнення синергії, що посилює інтеграційний ефект політики Союзу. У межах теоретичного осмислення бюджетної політики це означає зміщення фокусу з обсягів фінансування до оцінки якості та ефективності витрат.

Кенгель також аналізує зростаючу роль інвестиційної складової у бюджеті ЄС. У новій МФР спостерігається посилення спрямованості на структурні перетворення – цифрову трансформацію, екологічну модернізацію, посилення конкурентоспроможності. Цей тренд підтримує концепцію бюджету як інструмента стратегічного розвитку, що відповідає не лише поточним потребам, а й формує довгострокову траєкторію зростання.

Окрему увагу автор приділяє інституційним механізмам управління бюджетом: середньостроковим переглядам, резервним фондам, інноваційним способам запозичення коштів. Ці елементи свідчать про ускладнення та багаторівневість бюджетної архітектури ЄС, у межах якої поєднуються принципи централізованого планування та гнучкого реагування на виклики.

Таким чином, у межах першого розділу кваліфікаційної роботи ця стаття відіграє роль джерела, що демонструє, як бюджетна політика ЄС еволюціонує від стабільної фінансової структури до динамічного інструменту інтеграції, інновацій та кризового менеджменту. Вона дозволяє сформувати комплексне бачення сучасної бюджетної парадигми ЄС, яка ґрунтується на принципах стратегічної гнучкості, інституційної адаптивності та орієнтації на додану європейську вартість.

Далі доцільно проаналізувати аналітичний звіт Clingendael Institute – «Бюджет ЄС як інструмент політичного впливу» [6]. Ця публікація розглядає бюджет не лише як техніко-фінансовий інструмент, а як потужний механізм політичного впливу, сигналізації пріоритетів та управління інтеграцією в ЄС, що є надзвичайно важливим для формування цілісного теоретичного підходу до аналізу бюджетної політики.

Документ виходить із позиції, що бюджет Європейського Союзу є символом політичного порядку денного та визначником розподілу влади між державами-членами, інституціями та громадянами. У ньому обґрунтовується, що структура бюджету, його обсяги, розподіл і умови використання слугують дзеркалом політичного компромісу, досягнутого між країнами. У цьому контексті застосовується неінституціональний підхід, який фокусується на

політичній взаємодії, структурі процесу прийняття рішень та впливі інтересів основних акторів на бюджетну архітектуру.

Особливу увагу в документі приділено рольовій функції бюджету: як засобу колективної дії (публічного товару), як вираженню солідарності (перерозподілу коштів між багатими та біднішими регіонами), а також як інструменту просування інтеграційної логіки та узгодження політик (зеленого переходу, цифровізації, безпеки). У цьому сенсі автори вводять концепт політичного бюджету, в якому цифри - це не лише фінансові показники, а носії ідей, пріоритетів і стратегічного мислення.

У рамках теоретичного розділу ця стаття є важливою ще й тому, що проблематизує традиційний розподіл між категоріями «внески» та «вигоди» для країн-членів. Вона демонструє, що фінансові нетто-результати не повинні бути єдиним критерієм оцінки ефективності бюджету, адже набагато важливішими є інституційні наслідки: формування довіри, узгодження політик, підвищення стійкості ЄС у часи кризи.

Також у публікації розглянуто бюджетну політику в динаміці – як результат еволюції функцій ЄС, де розширення сфер спільної відповідальності (наприклад, оборона, охорона здоров'я) неминуче вимагає реформи фіскального дизайну бюджету. У теоретичному аспекті це підтримує ідею функціонального підходу, згідно з яким бюджет адаптується до зміни компетенцій ЄС, а не лише слугує стабільним інструментом міждержавного перерозподілу.

Отже, у контексті першого розділу кваліфікаційної роботи документ Clingendael Institute дозволяє поглибити уявлення про бюджет ЄС як політичний феномен, а не просто набір фінансових механізмів. Він підкреслює, що ефективність бюджетної політики слід оцінювати не лише за її кількісними результатами, а й за якістю управління, символічною значущістю та здатністю підтримувати інтеграційні процеси в складному політичному середовищі.

Отже, у межах першого розділу здійснено комплексний аналіз теоретичних підходів до вивчення бюджетної політики Європейського Союзу як багатовимірного інструменту інтеграції, розвитку та політичної взаємодії. Розгляд сучасних наукових підходів засвідчив, що бюджет ЄС вже давно вийшов за межі вузького розуміння як фіскального інструменту, натомість він набув функцій стратегічного планування, стимулювання економічної конвергенції, забезпечення солідарності та демонстрації політичної єдності країн-членів.

Проаналізовані дослідження (зокрема праці Д. Мурзин, А. Кенгеля, Олексопулоса, Бурнакіса, Цаханіса та ін.) показали, що ефективне функціонування бюджетної системи ЄС неможливе без чіткого урахування інституційного контексту, політичної ваги окремих акторів, рівня фіскальної спроможності країн та реального впливу коштів на структурні трансформації. Особливої ваги набуває концепція «європейської доданої вартості», яка передбачає фінансування лише тих проєктів, що забезпечують результативність на наднаціональному рівні.

У дослідженнях також підкреслено важливість каузального підходу до оцінки ефективності бюджетних витрат: не лише розподіл ресурсів, а й їх реальний вплив на економічну динаміку, зокрема у межах програм Когезійного фонду. Особливу увагу приділено викликам, які постають перед бюджетною політикою в умовах криз (COVID-19, війна в Україні), що зумовлює необхідність гнучких, кризово-орієнтованих фінансових рішень.

Таким чином, бюджетна політика ЄС у сучасних умовах розглядається як гнучкий, багаторівневий та стратегічно важливий інструмент інтеграційного розвитку, що об'єднує риси класичної фіскальної дисципліни з амбітною метою формування конкурентоспроможного, згуртованого та сталого Союзу. Теоретичне осмислення цих підходів є фундаментом для подальшого аналізу практичних аспектів функціонування бюджету ЄС у наступних розділах кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 2

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ

2.1. Становлення та реформування Пакту стабільності та зростання в контексті фіскальних викликів ЄС

У межах другого розділу кваліфікаційної роботи важливо проаналізувати Пакт стабільності та зростання (Stability and Growth Pact, SGP), який є ключовим інструментом фіскальної дисципліни в Європейському Союзі. Затверджений у 1997 році, він був покликаний забезпечити макрофінансову стабільність у рамках Єврозони, заклавши базу для стабільного функціонування єдиної валюти. Основними його параметрами стали обмеження дефіциту бюджету до 3% ВВП та державного боргу до 60% ВВП. Такі обмеження мали на меті не лише уникнути надмірного фіскального навантаження на економіки держав-членів, але й зміцнити довіру інвесторів та фінансових ринків до стабільності європейського економічного простору.

Створення Пакту було продиктоване необхідністю узгодження фіскальних політик держав-членів у межах валютного союзу, де монетарна політика здійснюється спільно, але бюджетна залишається національною прерогативою. У цьому контексті SGP виступає механізмом уникнення надмірних дефіцитів та координації бюджетної поведінки країн. Його юридичне підґрунтя закріплене в Договорі про функціонування Європейського Союзу (статті 121, 126) та деталізоване у відповідних регламентах ЄС. Таке правове забезпечення створює передумови для формування єдиного фіскального простору всередині ЄС, що, у свою чергу, підвищує рівень взаємної довіри між державами-членами. Пакт є прикладом спроби збалансувати національні суверенні інтереси з потребами наднаціонального економічного управління [12].

Пакт складається з двох основних частин: профілактичного механізму, що передбачає постійний моніторинг бюджетів країн-членів, і коригувального, що активується у разі перевищення допустимих показників.

З моменту впровадження механізм зазнав кількох етапів перегляду – зокрема, у 2005 році, після кризового тиску з боку великих країн, таких як Німеччина та Франція. У 2011 році в межах пакету реформ "Sixpack" відбулося посилення правил з метою запобігання борговим кризам.

У 2013 році було додано пакет "Two-pack", який забезпечив тісніший моніторинг країн Єврозони. Ці пакети сприяли удосконаленню контролю над бюджетною політикою і сприяли посиленню фінансової стабільності. Також вони посилили механізми попередження макроекономічних дисбалансів, які загрожували єдності ЄС.

Однак ефективність пакту неодноразово ставилася під сумнів. По-перше, критику викликала його надмірна жорсткість, що перешкоджала державам проводити антикризову політику під час рецесій. По-друге, механізми санкцій виявилися політично слабкими: великі країни ухилялися від покарань, створюючи прецеденти подвійних стандартів. По-третє, правила виявилися недостатньо чутливими до інвестиційної спрямованості видатків та довгострокових реформ [14].

Часто фіскальна дисципліна досягалася за рахунок скорочення соціальних видатків, що викликало невдоволення населення. У деяких випадках реалізація пакту суперечила цілям економічного зростання, що породжувало критику з боку академічних кіл і політичних діячів.

У відповідь на пандемію COVID-19 та її безпрецедентний фіскальний ефект у 2020 році було активовано загальну клаузулу ухилення від правил, що дозволила державам-членам перевищувати бюджетні межі без санкцій. Це стало підґрунтям для широкого перегляду підходів до фіскального управління. Починаючи з 2021 року тривали консультації щодо оновлення правил пакту, які завершилися у 2024 році узгодженням нового фіскального пакту. Цей період став переломним у розумінні ролі державних фінансів як інструменту антикризового управління, а не лише фіскального стримування. Пандемія змінила парадигму фіскальної політики, надавши пріоритет забезпеченню стійкості економіки та підтримці вразливих верств населення.

В оновленій версії SGP зроблено акцент на середньострокові бюджетні плани та індивідуальні траєкторії корекції для кожної країни. Центральним індикатором став чистий державний видаток (net expenditure), який виключає циклічні коливання, інвестиції ЄС, процентні виплати та надзвичайні витрати. Держави з боргом понад 90% ВВП повинні щороку скорочувати його на 1%, а з боргом понад 60% - на 0,5% [15].

Дефіцит бюджету має бути нижчим за 3% ВВП, із врахуванням буфера на випадок економічного спаду. Перевага нового підходу полягає в тому, що він враховує внутрішні особливості економіки кожної країни. Це має стимулювати держави до більш відповідального та гнучкого фіскального планування, спрямованого на стійке зростання.

Запропонована система дозволяє подовжити період фіскального коригування з 4 до 7 років у разі впровадження структурних реформ чи інвестицій, що відповідають пріоритетам ЄС, зокрема цифрової та зеленої трансформації. Однак ефективність нових правил ставиться під сумнів: вони, хоч і менш жорсткі, залишаються складними для реалізації, а їхнє впровадження може залежати від політичної волі окремих країн та здатності Єврокомісії до суворого моніторингу й застосування санкцій. До того ж немає єдиних стандартів оцінки «якісних» реформ, що створює потенціал для маніпуляцій. У зв'язку з цим виникає потреба в уніфікованій методології оцінювання ефективності реформ, що впливають на бюджетну стійкість.

Згідно з аналітикою SUERF Policy Note №349 (2024), деякі держави, зокрема Франція, Бельгія та Італія, можуть не досягнути встановлених орієнтирів у середньостроковій перспективі, тоді як Нідерланди, Греція та Португалія демонструють позитивну динаміку [13]. Основний ризик полягає в недостатній рішучості впроваджувати бюджетну консолідацію, особливо в умовах політичної напруги чи соціального тиску. Водночас, країни, що вже провели реформи у минулому, демонструють кращі перспективи виконання нових фіскальних вимог. Однак навіть успішні країни ризикують зіткнутися з викликами у разі нових глобальних потрясінь, таких як зміна енергетичних ринків або геополітичні конфлікти.

Хоча нові правила надають більше національного суверенітету, а також формально визнають потребу в стратегічних інвестиціях, простір для таких інвестицій залишається обмеженим. Не всі держави можуть дозволити собі одночасно скорочення боргу й масштабні капіталовкладення. Відсутність механізму постійного фінансування спільних європейських пріоритетів один із головних недоліків нового фіскального каркасу. Ініціативи на кшталт NextGenerationEU мають обмежений термін дії і не забезпечують стійкого фінансування в довгостроковій перспективі. У цьому контексті постає питання створення нових інституційних інструментів, що дозволили б колективно інвестувати у стратегічні напрями розвитку ЄС [16].

Зрештою, Пакт стабільності та зростання залишається символом компромісу між фіскальною дисципліною та економічним зростанням у ЄС. Його трансформація – це реакція на зміни у глобальній середовищі, зокрема виклики безпеки, енергетики, зміни клімату та демографічного старіння. Проте ефективність оновлених правил залежатиме від політичної готовності до їх дотримання та інституційної спроможності забезпечити їхнє втілення. Пакт також є індикатором того, наскільки ЄС готовий адаптуватися до нових реалій, зберігаючи при цьому стабільність і солідарність між країнами-членами. Його подальша еволюція залежатиме від здатності ЄС поєднати прагнення до фіскальної стабільності з потребами сталого соціально-економічного розвитку.

2.2. Сучасний стан бюджетних дефіцитів і державного боргу країн Європейського Союзу

Актуальність аналізу сучасного стану бюджетних дефіцитів країн Європейського Союзу зростає у контексті глибоких трансформацій, які переживає Європа внаслідок низки масштабних криз останнього десятиліття. Після глобальної фінансової кризи 2008 року, суверенної боргової кризи у Південній Європі та пандемії COVID-19, держави-члени ЄС опинилися в ситуації, коли необхідно було одночасно реагувати на екзогенні шоки й забезпечувати макроекономічну стабільність. Починаючи з 2020 року, зусилля

урядів були зосереджені на антикризовому бюджетному стимулюванні, що зумовило різке зростання бюджетних дефіцитів у більшості країн ЄС. За короткий проміжок часу майже всі держави вийшли за межі допустимого дефіциту 3 % ВВП, встановленого Пактом стабільності та зростання.

У посткризовий період перед Європейським Союзом постало складне завдання: забезпечити повернення до фіскальної відповідальності без шкоди для економічного зростання та соціальної стабільності. З одного боку, зростання державних боргів у ряді країн створює ризики для довгострокової стійкості публічних фінансів, а з іншого - надмірне фіскальне затягування в умовах високої інфляції, уповільнення глобального попиту та геополітичної нестабільності може мати рецесійний ефект. Така дихотомія змушує переглянути традиційні підходи до бюджетної політики, зокрема в межах Пакту стабільності та зростання, що був реформований у 2024 році [19].

У цьому контексті бюджетний дефіцит виступає не лише макрофінансовим індикатором, а й маркером ефективності політичного управління, спроможності до реформ, гнучкості інституцій і стратегічного бачення розвитку. Порівняльний аналіз фіскальної поведінки країн ЄС дозволяє виявити типові моделі адаптації до фіскальних викликів, а також окреслити нові тренди у міждержавній координації бюджетної політики. Зокрема, спостерігається зміщення акцентів із жорсткої бюджетної консолідації на поєднання обережної фіскальної дисципліни з інвестиційною орієнтацією, з урахуванням екологічних і цифрових пріоритетів ЄС.

Вивчення сучасного стану бюджетних дефіцитів також є актуальним у зв'язку з новими викликами, які з'явилися після повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Необхідність збільшення оборонних витрат, підтримки енергетичної незалежності та посилення соціального захисту вразливих категорій населення обумовили нову фазу розширення державних видатків. Водночас багато держав уже наблизилися до критичних рівнів боргового навантаження, що обмежує їхню фіскальну маневреність.

Таким чином, аналіз стану бюджетних дефіцитів у країнах Європейського Союзу є ключовим елементом комплексної оцінки фіскальної

стабільності, ефективності європейських механізмів економічного управління, а також перспектив довгострокового розвитку. Це дослідження дозволяє не лише сформувати реалістичну картину стану публічних фінансів у ЄС, а й запропонувати обґрунтовані рекомендації для подальшої політики фінансової консолідації з урахуванням потреб сталого зростання.

У таблиці 2.1 наведені дані про країни ЄС з найбільшими обсягами бюджетного дефіциту та державного боргу.

Таблиця 2.1

Динаміка бюджетних дефіцитів та державних боргів окремих країн ЄС у 2024 році

Країна	Бюджетний дефіцит (% ВВП, 2024)	Державний борг (% ВВП, 2024)
Франція	-5,8	113
Італія	-4,3	135,3
Угорщина	-4,7	73,5
Румунія	-6,6	49,7
Іспанія	-3,6	101,8
Німеччина	-2,2	66,2
Греція	-2,0	153,6
Португалія	-0,4	98,1
Нідерланди	-1,8	48,7
Данія	4,5	30,2

Джерело: складено автором на основі даних [20-25].

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що у сучасних умовах бюджетна політика держав Європейського Союзу стикається з низкою викликів, які значною мірою визначаються геополітичною нестабільністю, інфляційним тиском, спадом економічного зростання та зростаючими витратами на оборону, зелену трансформацію та соціальні програми. У цьому контексті стан бюджетних дефіцитів у державах-членах ЄС виступає не лише індикатором фіскальної дисципліни, але й відображенням політичної волі, спроможності до реформ та адаптації до нових фінансових реалій.

Станом на 2024 рік, згідно з даними Eurostat, середній рівень дефіциту бюджету в країнах єврозони становить 3,1 % від ВВП, а в ЄС загалом - 3,2 %. Це незначне зниження у порівнянні з попередніми роками, коли держави

здійснювали значні витрати на подолання наслідків пандемії COVID-19 та підтримку економіки в умовах енергетичної кризи. Проте, навіть за таких відносно помірних показників, понад 12 країн перевищують порогове значення 3%, встановлене Пактом стабільності та зростання. Серед них – Франція, Італія, Польща, Угорщина, Румунія, Іспанія та Бельгія [22-23].

Особливо занепокоєння викликають фіскальні позиції Франції та Італії - двох ключових економік Єврозони. У Франції дефіцит бюджету у 2024 році сягнув 5,8 % ВВП, що змусило Європейську Комісію ініціювати процедуру надмірного дефіциту. При цьому державний борг країни перевищує 113 % ВВП. В Італії дефіцит зменшився до 4,3 %, але збереження високого боргового навантаження на рівні понад 135 % ВВП ускладнює перспективи його подальшої стабілізації. Високий дефіцит також спостерігається в Румунії (6,6 %), де фіскальна політика довгий час залишається під зовнішнім наглядом.

На відміну від цих країн, низка держав демонструє позитивну динаміку. Наприклад, Данія у 2024 році зафіксувала профіцит бюджету на рівні 4,5 % ВВП, що свідчить про ефективну фіскальну політику та сильну макроекономічну базу. Подібну ситуацію спостерігаємо в Ірландії, Греції та Португалії, які, пройшовши через складні боргові кризи минулого десятиліття, змогли здійснити структурні реформи, що дозволили стабілізувати фінансову ситуацію. У Греції, наприклад, бюджетний дефіцит становить лише 2%, тоді як борг зменшився з пікових 180 % до 153,6 % [22-23].

Угорщина та Польща, попри економічне зростання, стикаються з труднощами у зменшенні дефіциту. Угорщина запланувала дефіцит на рівні 3,7 % у 2026 році, але реальні оцінки Єврокомісії свідчать про можливість збереження показника на рівні близько 4,7 %. Подібна ситуація в Польщі, де зобов'язання щодо бюджетної консолідації стикаються з викликами внутрішньої політики та соціальних витрат

Загалом, ситуація з бюджетними дефіцитами у ЄС у 2024-2025 роках демонструє суттєві розбіжності між країнами, що відображає як різний рівень

економічного розвитку, так і національні підходи до фіскального регулювання. У деяких державах (Іспанія, Бельгія, Австрія) зберігається структурний дефіцит, який потребує довгострокових змін у податковій та видатковій політиці. Водночас Нідерланди, Люксембург і Кіпр демонструють приклади збалансованих бюджетів навіть у кризових умовах.

Істотним чинником у збереженні або подоланні дефіцитів є структура державних витрат. Країни, які спрямовують видатки на інвестиції, інновації та модернізацію інфраструктури, мають вищий потенціал для зростання і поступового скорочення боргового навантаження. Натомість держави, які мають високі витрати на обслуговування боргу та соціальні трансфери, частіше зазнають фіскального тиску в умовах макроекономічної нестабільності.

На горизонті 2025-2026 років очікується незначне зростання середнього дефіциту в ЄС - до 3,3-3,4 % ВВП, що пов'язано з уповільненням економіки, виборчими циклами в окремих країнах та зростанням фінансових зобов'язань. При цьому державний борг у зоні євро може перевищити 91 % ВВП. У цих умовах надзвичайно важливим є ефективне застосування оновленого Пакту стабільності та зростання, який має забезпечити більш гнучке, але контрольоване фіскальне управління, орієнтоване не лише на консолідацію, а й на забезпечення сталого зростання та інституційної стійкості.

2.3. Особливості формування та результативність бюджетної політики країн Північної Європи

Актуальність аналізу бюджетної політики країн Північної Європи зумовлена їхньою здатністю поєднувати фіскальну дисципліну з високою соціальною ефективністю. Країни регіону демонструють стабільні бюджетні параметри, ефективне управління державними фінансами та успішне впровадження інноваційних підходів до фінансування суспільних потреб. Вивчення їхнього досвіду є важливим у контексті модернізації публічних

фінансів ЄС та може бути корисним для країн, що перебувають на шляху фіскальних реформ.

У кваліфікаційній роботі доцільно зосередити увагу саме на аналізі бюджетної політики Данії, Швеції та Фінляндії як репрезентативних прикладів північноєвропейського підходу до управління державними фінансами. Ці країни об'єднує спільна традиція соціально орієнтованої економіки, високий рівень інституційного розвитку, прозорість бюджетних процедур і стратегічна орієнтація на сталий розвиток. Водночас кожна з них демонструє власну специфіку в умовах нових фіскальних викликів — від енергетичної та безпекової кризи до потреби адаптації до оновлених правил фіскального управління ЄС.

Данія вирізняється виваженим бюджетним балансом і відносно низьким рівнем боргу, що поєднується з ефективною системою соціального забезпечення. Швеція демонструє профіцитний бюджет при зниженні боргового навантаження, зберігаючи при цьому активну інвестиційну політику. Натомість Фінляндія, попри високий рівень фіскальної довіри, зіштовхується з викликами, пов'язаними з нарощуванням дефіциту та державного боргу. Такий вибір країн дозволяє порівняти різні моделі реагування на спільні виклики та сформулювати узагальнені висновки щодо ефективності бюджетної політики в умовах сучасної європейської трансформації.

З початку проаналізуємо основні бюджетні показники Данії, наведені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Основні бюджетні показники Данії за 2021-2024 роки

Показник	2021	2022	2023	2024
Бюджетне сальдо (% ВВП)	3,3%	3,9%	4,5%	4,5%
Державний борг (% ВВП)	36,5%	33,0%	31,5%	31,1%

Джерело: складено автором на основі даних [27-28].

Результати аналізу даних свідчать про те, що у сучасних умовах глобальної нестабільності та фіскальних викликів, Данія вирізняється як одна з найстабільніших країн Європейського Союзу з погляду економічної політики, соціального забезпечення та фінансової відповідальності. Данська економіка є гнучкою, динамічною та технологічно орієнтованою. Вона функціонує в межах відкритої ринкової системи, інтегрованої у європейські та глобальні економічні процеси. Ключовими складовими її конкурентоспроможності є високий рівень цифровізації, активна підтримка інновацій, диверсифікована структура експорту й ефективна взаємодія між державою та приватним сектором.

Соціально-економічна модель Данії – це приклад функціонування так званої «скандинавської моделі добробуту», де поєднуються високі податки, ефективне використання бюджетних коштів і сильна система соціального страхування. Прозорість державного управління, низький рівень корупції та високий рівень довіри громадян до інституцій створюють сприятливе середовище для сталого розвитку. На тлі європейських фіскальних дебатів Данія не входить до зони євро, проте тісно прив'язує свою валютну політику до євро через ERM II, що забезпечує курсову стабільність і макроекономічну передбачуваність.

Особливо показовими є досягнення Данії у сфері бюджетної політики. Данія стала однією з небагатьох країн ЄС, яка впродовж усього періоду 2021–2024 років демонструвала профіцитне сальдо бюджету. У 2021 році цей показник становив 3,3 % ВВП, у 2022 році – 3,9 %, а у 2023–2024 роках - уже 4,5 % ВВП. Така динаміка свідчить про не лише стабільне зростання доходів бюджету, але й про ефективний контроль над державними витратами. На тлі зростання дефіцитів у багатьох державах-членах ЄС через енергетичну кризу та інфляційний тиск, фінансова дисципліна Данії виглядає як виняток, який підтверджує ефективність довгострокового планування.

Не менш вражаючою є динаміка державного боргу. Згідно з даними, відображеними у відповідній таблиці, за чотири роки показник державного

боргу зменшився з 36,5 % ВВП у 2021 році до 31,1 % у 2024-му. Це один з найнижчих рівнів боргового навантаження в Європейському Союзі. Зменшення боргу відбувається в умовах активного фінансування ключових соціальних і стратегічних програм, що підтверджує високу ефективність розподілу державних ресурсів. Низький рівень боргу знижує залежність країни від зовнішнього фінансування, забезпечує сприятливі умови для залучення інвестицій і підтримує високий кредитний рейтинг Данії.

Важливо, що профіцит бюджету не є наслідком надмірної економії або скорочення соціальних витрат. Данія активно інвестує у високотехнологічні сектори, трансформацію енергетики, освіту та охорону здоров'я. Це створює основу для довгострокового зростання та забезпечення високої якості життя. Така бюджетна стратегія забезпечує як фінансову стійкість, так і соціальну справедливість, що є рідкісним поєднанням у практиці державного управління. Також варто підкреслити, що навіть під час енергетичної кризи та зростання витрат на оборону, Данії вдалося зберегти баланс доходів і витрат бюджету без порушення основних макрофінансових параметрів.

Успіхи Данії також відображаються в структурі державних витрат, яка орієнтована на майбутнє. Значна частина ресурсів спрямовується на підтримку «зеленої» трансформації, розвиток інфраструктури для відновлюваної енергетики, цифрову модернізацію державного управління та сприяння науковим дослідженням. Данія є однією з перших країн, яка почала інтегрувати цілі сталого розвитку в бюджетне планування на всіх рівнях.

Отже, бюджетна політика Данії у 2021-2024 роках є прикладом поєднання фіскальної дисципліни з економічною ефективністю та соціальною відповідальністю. Це дозволяє говорити про зрілу фінансову модель, яка здатна протистояти внутрішнім і зовнішнім викликам, зберігаючи при цьому високі стандарти якості життя та соціальної інтеграції. Економічний досвід Данії заслуговує на увагу не лише як взірць фіскальної успішності, але і як модель для країн, які прагнуть реформувати свої підходи до бюджетного управління в умовах сучасної геоекономічної невизначеності.

Далі проаналізуємо основні бюджетні показники Швеції, наведені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Основні бюджетні показники Швеції за 2021-2024 роки

Показник	2021	2022	2023	2024
Бюджетне сальдо (% ВВП)	0,0%	-0,5%	-1,1%	-1,5%
Державний борг (% ВВП)	36,7%	34,8%	33,2%	32,1%

Джерело: складено автором на основі даних [29-30].

Результати аналізу даних свідчать про те, що Швеція – одна з найбільш соціально орієнтованих та економічно стійких держав Європейського Союзу, з глибокими традиціями фіскальної дисципліни та стратегічного планування. Упродовж останніх десятиліть ця країна успішно поєднує ринкову економіку з високим рівнем державного втручання в соціальну сферу, забезпечуючи сталий економічний розвиток, інклюзивне зростання та високу якість життя. У складних умовах глобальної нестабільності, спричиненої пандемією, енергетичною кризою та геополітичним тиском, Швеція зберегла керованість економічних процесів та бюджетного управління.

Фіскальна політика Швеції у 2021-2024 роках, однак, демонструє більш помірковану динаміку порівняно з іншими скандинавськими країнами. Згідно з даними Таблиці 2.3, у 2021 році бюджетне сальдо країни дорівнювало 0,0 % ВВП, що свідчило про повну збалансованість доходів і видатків. Починаючи з 2022 року, спостерігається поступове зростання дефіциту: -0,5 % у 2022 році, -1,1 % у 2023 році та -1,5 % у 2024 році.

Попри незначний розмір дефіциту, ця динаміка свідчить про наявність певного фіскального тиску, пов'язаного зі зростанням витрат на оборону, енергетичну трансформацію та підтримку домогосподарств в умовах інфляційного шоку.

Водночас показники державного боргу залишаються досить низькими та демонструють позитивну тенденцію до зниження. У 2021 році борг становив

36,7 % ВВП, у 2022 - 34,8 %, у 2023 - 33,2 %, а у 2024 - 32,1 %. Така динаміка свідчить про збереження Швецією довгострокового зобов'язання щодо стримування боргового навантаження, навіть за умов м'якої експансивної бюджетної політики. Це забезпечує стійкість державних фінансів у середньостроковій перспективі та зберігає високий рівень довіри інвесторів до шведської економіки.

Погіршення бюджетного сальдо частково пояснюється активізацією державних інвестицій у стратегії «зеленої» та цифрової трансформації. Швеція продовжує бути одним із лідерів у впровадженні кліматично нейтральної економіки, а також приділяє значну увагу розвитку цифрової інфраструктури, автоматизації державних послуг та підтримці інноваційного підприємництва. Водночас уряд уникнув радикального нарощування боргу, що підтверджує прагнення зберегти фінансову стабільність.

Незважаючи на невеликий дефіцит, Швеція залишається фіскально відповідальною державою. Її податкова система забезпечує стабільні надходження до бюджету, а механізми перерозподілу ресурсів гарантують високий рівень соціальної підтримки для населення. Уряд країни активно протидіє ризикам соціальної поляризації, збільшуючи витрати на охорону здоров'я, освіту та захист уразливих верств населення. Такий підхід дозволяє зберігати соціальну стабільність навіть у кризових умовах.

Таким чином, фіскальна політика Швеції у 2021-2024 роках характеризується стриманим, але контрольованим зростанням бюджетного дефіциту на тлі послідовного зниження державного боргу.

Це свідчить про обережний, але стратегічно вивірений підхід до управління публічними фінансами, орієнтований на довгострокову стійкість і модернізацію. Швеція зберігає репутацію країни з високою фіскальною культурою та прозорою бюджетною політикою, що робить її прикладом для держав, які шукають баланс між стабільністю, інвестиціями та соціальною відповідальністю.

Далі проаналізуємо основні бюджетні показники Фінляндії, наведені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Основні бюджетні показники Фінляндії за 2021-2024 роки

Показник	2021	2022	2023	2024
Бюджетне сальдо (% ВВП)	-2,7%	-2,6%	-3,5%	-4,4%
Державний борг (% ВВП)	72,4%	74,6%	77,5%	81,0%

Джерело: складено автором на основі даних [31-32].

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що Фінляндія є високорозвиненою північноєвропейською державою з потужною соціальною системою, інноваційним сектором і ефективним управлінням державними фінансами. Її економіка характеризується стабільною інституційною архітектурою, сильною експортною орієнтацією та високим рівнем людського капіталу. Проте у період 2021-2024 років фіскальна політика країни стикнулася з низкою серйозних викликів, що відобразилися в погіршенні основних бюджетних показників.

Згідно з даними таблиці 2.4, бюджетне сальдо Фінляндії упродовж досліджуваного періоду залишалось від'ємним і демонструвало погіршення з кожним роком: -2,7 % ВВП у 2021 році, -2,6 % у 2022-му, -3,5 % у 2023-му та -4,4 % ВВП у 2024 році. Така динаміка свідчить про те, що країна зіткнулася з постійним тиском на державні фінанси, який частково пояснюється структурними витратами, пов'язаними з реформами в соціальній та оборонній сферах, а також економічними наслідками геополітичної напруги в регіоні Балтійського моря.

Особливу стурбованість викликає зростання державного боргу: з 72,4 % ВВП у 2021 році до 81,0 % у 2024-му. Це один із найвищих показників серед країн Північної Європи. Така динаміка зумовлена не лише зростанням витрат, але й уповільненням економічного зростання, що зменшує податкові надходження та ускладнює завдання фіскальної консолідації. Водночас, Фінляндія поки що залишається в межах Маастрихтських критеріїв боргового

навантаження, хоча тенденції свідчать про зростання фіскальних ризиків у середньостроковій перспективі.

Збільшення бюджетного дефіциту є результатом поєднання кількох чинників. По-перше, уряд країни зобов'язався збільшити оборонні витрати після подання заявки на вступ до НАТО. По-друге, значні ресурси було спрямовано на пом'якшення наслідків енергетичної кризи, що вдарила по домогосподарствах та бізнесу. По-третє, продовжуються великі соціальні програми, включаючи підтримку системи охорони здоров'я, освіти та пенсійного забезпечення, які є невід'ємними елементами фінської моделі соціальної держави.

Незважаючи на ці виклики, фіскальна політика Фінляндії загалом зберігає стратегічну орієнтацію на підтримку сталого розвитку. Країна інвестує у «зелену» трансформацію, цифрові технології, інфраструктурні проекти та інноваційні кластери. Такі вкладення здатні сформувати основу для майбутнього зростання, однак у короткостроковій перспективі вони чинять тиск на бюджетну стабільність.

Також слід зазначити, що Фінляндія має високий рівень довіри до державних інституцій, що дозволяє уряду підтримувати амбітні фіскальні програми без значного політичного спротиву. У країні функціонує ефективна система контролю за державними фінансами, яка дозволяє забезпечити прозорість і підзвітність у використанні бюджетних коштів.

Отже, бюджетна політика Фінляндії у 2021-2024 роках демонструє суперечливі тенденції. З одного боку, уряд проводить активну політику стимулювання та трансформації економіки, зберігаючи соціальні гарантії на високому рівні. З іншого боку, зростання дефіциту та боргу вимагає пошуку нових підходів до забезпечення фіскальної стійкості. У цьому контексті Фінляндії доведеться адаптуватися до нових фіскальних правил ЄС, зокрема обмежень щодо дефіциту та боргу, а також розробити стратегії поступової консолідації без шкоди для потенціалу зростання.

Отже, проведений аналіз бюджетної політики Данії, Швеції та Фінляндії дозволяє сформулювати узагальнені висновки щодо характерних рис північноєвропейського підходу до управління публічними фінансами в умовах сучасних фіскальних викликів.

Країни Північної Європи демонструють високий рівень бюджетної культури, поєднуючи фіскальну дисципліну з активною соціальною політикою та стратегічними інвестиціями у майбутнє. Спільними для регіону є прозорість бюджетного процесу, ефективна система контролю за державними фінансами, високий рівень довіри до державних інституцій та соціальний консенсус щодо необхідності податкових зобов'язань як механізму фінансування суспільного добробуту.

Водночас кожна з країн демонструє власну модель реагування на сучасні виклики. Данія є прикладом майже унікального профіциту бюджету на тлі зниження державного боргу, що свідчить про виняткову ефективність фіскального управління. Швеція, хоча й демонструє незначний дефіцит, водночас поступово знижує боргове навантаження, підтримуючи збалансованість між фінансовою стабільністю та модернізаційними інвестиціями. У випадку Фінляндії, ситуація є більш напруженою: спостерігається збільшення дефіциту бюджету та державного боргу, що відображає зростання фіскального тиску через енергетичну кризу, витрати на оборону та структурні соціальні зобов'язання.

Попри наявні розбіжності, країни регіону залишаються вірними принципам відповідального бюджетного планування, інвестиційної орієнтації та соціальної інклюзивності. Їхній досвід є надзвичайно цінним у контексті оновлених фіскальних правил ЄС, які передбачають більшу гнучкість, але й вищу відповідальність держав-членів за дотримання боргових та дефіцитних орієнтирів. Країни Північної Європи демонструють здатність адаптуватися до цих змін через вдосконалення середньострокового планування, посилення стратегічного підходу до інвестицій та інтеграцію цілей сталого розвитку у бюджетний процес.

Таким чином, бюджетна політика країн Північної Європи у 2021–2024 роках може розглядатися як реперна модель для Європейського Союзу в цілому – вона поєднує макрофінансову стабільність із динамічним розвитком, забезпечуючи водночас соціальну справедливість і економічну конкурентоспроможність.

Таким чином, проведене у розділі 2 дослідження дозволило комплексно проаналізувати сучасні параметри та механізми бюджетної політики в Європейському Союзі, зосередивши увагу на інституційній еволюції Пакту стабільності та зростання, макрофінансових характеристиках дефіциту й боргу, а також практичній реалізації фіскальної політики у країнах Північної Європи.

У підрозділі 2.1 розкрито процес становлення та трансформації Пакту стабільності та зростання, який залишається головним фіскальним інструментом ЄС. Виявлено, що початково жорсткий регламент поступово адаптувався до змін глобального середовища, зокрема пандемії COVID-19, енергетичних шоків та геополітичної нестабільності. Оновлені правила SGP, затверджені у 2024 році, передбачають більшу гнучкість для національних урядів, інтеграцію середньострокових планів та орієнтацію на чисті витрати як ключовий індикатор. Водночас залишаються виклики щодо ефективності контролю, прозорості оцінки реформ та здатності до впровадження нових правил у всіх державах-членах.

У підрозділі 2.2 було проаналізовано сучасну динаміку бюджетних дефіцитів і боргового навантаження країн ЄС. У 2024 році більшість країн Євросоюзу дотримуються порогових значень за Маастрихтськими критеріями, хоча окремі держави (Франція, Італія, Бельгія) демонструють перевищення допустимих меж. Водночас позитивну динаміку боргового зниження демонструють такі країни, як Ірландія, Греція, Португалія. Загальна тенденція свідчить про розбіжності у темпах фіскального оздоровлення, що зумовлює потребу в гнучкому, але водночас контрольованому фіскальному каркасі.

У підрозділі 2.3 на прикладі Данії, Швеції та Фінляндії охарактеризовано особливості реалізації бюджетної політики в Північній Європі. Данія продемонструвала стабільний профіцит бюджету та послідовне скорочення державного боргу. Швеція поєднує помірний дефіцит із зниженням боргового навантаження та інноваційною інвестиційною політикою. Натомість Фінляндія стикається з наростаючим дефіцитом і зростанням боргу, що зумовлено як внутрішніми структурними факторами, так і зовнішніми шоками. Попри різницю в показниках, всі три країни демонструють високий рівень бюджетної прозорості, політичної відповідальності та стратегічного планування, що робить їхню політику зразковою в умовах нової архітектури європейського бюджетного управління.

Узагальнюючи, можна констатувати, що країни Північної Європи успішно поєднують фіскальну відповідальність з економічною гнучкістю, що особливо важливо в умовах багатовекторних викликів. Їхній досвід є цінним джерелом для адаптації фіскальної політики інших країн ЄС, зокрема в аспектах збалансування соціальних зобов'язань, бюджетної стійкості та інвестиційної активності. Нові фіскальні правила ЄС надають інституційні можливості для розширення такого підходу на рівень усього Союзу.

РОЗДІЛ 3

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО КРАЇН ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ З УКРАЇНОЮ: ТОРГІВЛЯ, ІНВЕСТИЦІЇ ТА ФІСКАЛЬНО-БЮДЖЕТНИЙ ДОСВІД

У сучасних умовах зростаючих зовнішніх загроз, економічної нестабільності та необхідності післявоєнного відновлення, для України надзвичайно актуальним є посилення зовнішньоекономічної співпраці з країнами, що мають стабільну макрофінансову систему, сталу бюджетну політику та високий рівень соціально-економічного розвитку. Саме такими є держави Північної Європи – Данія, Швеція та Фінляндія. Їхній досвід поєднання інвестиційної активності, експортної орієнтованості та відповідальної бюджетної політики становить практичну цінність для формування нової економічної парадигми в Україні.

З огляду на прагнення України до інтеграції в європейський економічний простір, особливо в контексті надання статусу країни-кандидата на членство в ЄС, співпраця з північноєвропейськими країнами набуває не лише економічного, а й стратегічного значення. Данія, Швеція та Фінляндія вже сьогодні є важливими торговельними партнерами України, активно підтримують її у військовому та гуманітарному вимірах, а також входять до кола найпослідовніших прихильників української євроінтеграції.

Вибір саме Данії, Швеції та Фінляндії для розгляду у цьому розділі зумовлений кількома факторами. По-перше, ці країни є частиною загальноєвропейського фіскального простору, але водночас зберігають певну політичну та економічну автономію (зокрема, Данія і Швеція не входять до Єврозони), що робить їхній досвід більш релевантним для України на етапі переходу. По-друге, вони мають активну політику зовнішнього розвитку, включаючи прямі іноземні інвестиції, участь у проєктах реконструкції, модернізації інфраструктури, енергетики та освіти в Україні. По-третє, успішне поєднання соціальної держави з економічною

конкурентоспроможністю у цих країнах дає змогу Україні вивчати приклади ефективного бюджетного планування, яке не суперечить інноваційному розвитку.

Таким чином, аналіз зовнішньоекономічної взаємодії України з Данією, Швецією та Фінляндією є важливим елементом для формування обґрунтованих стратегій економічного партнерства, залучення інвестицій та адаптації інституційного досвіду у сфері публічних фінансів в українських реаліях.

У таблиці 3.1 наведені дані щодо динаміки товарної торгівлі України з Данією, Швецією та Фінляндією.

Таблиця 3.1

Динаміка товарної торгівлі України з Данією, Швецією та Фінляндією за 2020-2024 роки, у млн. дол.

	2020	2021	2022	2023	2024
Експорт України до Данії	216,9	285,8	231,3	217,4	211,6
Імпорт України з Данії	220,9	305,3	240,3	250,7	273
Торгівельний баланс України з Данією	-4,1	-19,4	-8,9	-33,3	-61,5
Експорт України до Швеції	72,5	107,6	78045	74,6	95,5
Імпорт України з Швеції	428,1	724,6	514,8	756,7	994,7
Торгівельний баланс України з Швецією	-355,6	-617,1	-436,8	-682,1	-899,2
Експорт України до Фінляндії	54,5	110,8	61,7	44,4	46,1
Імпорт України з Фінляндії	249,2	306,1	239,2	44,4	241,1
Торгівельний баланс України з Фінляндією	-194,7	-195,3	-177,6	44,4	-194,9

Джерело: [33-38].

Результати аналізу даних, наведених у таблиці 3.1, свідчать про те, що упродовж 2020-2024 років товарна торгівля України з країнами Північної Європи характеризувалась стабільним негативним сальдо, що свідчить про суттєву залежність від імпорту з цих країн та недостатню диверсифікацію українського експорту. Однією з найактивніших країн у цій трійці є Данія, торгівельне сальдо з якою було відносно збалансованим на початку періоду, проте поступово демонструвало погіршення. Так, у 2020 році експорт з України до Данії становив 216,9 млн дол., а імпорт - 220,9 млн дол., що

сформувало майже нейтральне сальдо (-4,1 млн дол.). Водночас у 2024 році експорт скоротився до 211,6 млн дол., тоді як імпорт зріс до 273,1 млн дол., а сальдо погіршилося до -61,5 млн дол. Така динаміка вказує на необхідність розширення української експортної присутності на данському ринку шляхом розвитку високотехнологічних галузей та аграрного сектору.

Найбільший структурний дисбаланс у торгівлі простежується у відносинах зі Швецією. За досліджуваний період експорт з України коливався у межах 72–107 млн дол., лише зрідка перевищуючи ці показники, тоді як імпорт шведських товарів мав стійку тенденцію до зростання - від 428,1 млн дол. у 2020 році до майже 995 млн дол. у 2024 році. Як наслідок, негативне сальдо зросло з -355,6 млн дол. до -899,2 млн дол. Така ситуація є показником істотної нерівноваги в торговельних потоках, що потребує перегляду стратегій торгової політики щодо Швеції. Зокрема, необхідно активізувати просування української продукції з високою доданою вартістю, налагоджувати участь у скандинавських ланцюгах постачання, а також посилювати присутність у логістичних хабах Північної Європи.

Торгівля з Фінляндією також характеризується структурною асиметрією, хоча й не такою різкою, як у випадку зі Швецією. У 2020-2024 роках обсяги експорту з України коливалися від 44 до 110 млн дол., тоді як імпорт залишався вищим - у межах 190-250 млн дол. У 2024 році зафіксовано експорт у розмірі 46,1 млн дол. та імпорт на рівні 241,1 млн дол., що сформувало негативне сальдо у розмірі -195 млн дол. Така диспропорція засвідчує необхідність розвитку цільових галузей експорту (наприклад, деревини, харчової продукції, IT-послуг), а також активнішого залучення фінських інвестицій у реальний сектор української економіки, що в перспективі дозволить збільшити обсяг взаємовигідного товарообігу.

Узагальнюючи результати аналізу, можна зробити висновок, що торгівля України з Данією, Швецією та Фінляндією залишається потенційно перспективною, але наразі демонструє значні дисбаланси на користь імпорту. Причинами цього є структурна слабкість українського експорту, недостатня

інтеграція до ринків Північної Європи та низький рівень торгової диверсифікації. Подолання цих бар'єрів можливе за умов активного використання Угоди про асоціацію з ЄС, участі у спільних програмах підтримки бізнесу, зеленого та цифрового переходу, а також системного реформування логістики й митного адміністрування.

Структура товарної торгівлі України з Данією, Швецією та Фінляндією має виразні особливості, що відображають як економічні пріоритети цих країн, так і конкурентоспроможність українського експорту на ринках Північної Європи.

У експорті України до Данії традиційно переважають продукти агропромислового комплексу, зокрема зернові культури, олійні культури, мед, а також вироби з деревини й металопродукція. Також певну частку займають текстильна продукція та меблі. З боку Данії ключовими імпортними позиціями для України є продукція хімічної промисловості (зокрема фармацевтика), машини та обладнання, ветеринарні препарати, а також готова продукція харчової промисловості (молочні вироби, м'ясні продукти). Таким чином, структура торгівлі з Данією відображає взаємодоповнюваність економік — Україна постачає сировину і напівфабрикати, а Данія — товари з високим ступенем переробки [39].

У торгівлі зі Швецією переважає імпорт машинобудівної продукції, електроніки, медичних виробів, автомобільних компонентів, а також паперової продукції та меблів. Експорт з України, натомість, складається здебільшого з чорних металів, деревини, продукції агросектору й залишків хімічної промисловості. Частка високотехнологічної продукції у загальному експорті до Швеції залишається низькою, що спричиняє глибоке від'ємне сальдо. Українська промисловість поки не є конкурентною в тих секторах, де Швеція виступає традиційно сильною, таких як електроніка, медичні технології, транспортне машинобудування [40].

У торгівлі з Фінляндією імпорт також орієнтований на продукцію з високою доданою вартістю: лісоматеріали та папір, електротехніку,

промислове обладнання, засоби зв'язку, а також фармацевтичні препарати. Експорт з України включає залізну руду, агропродукцію, продукцію хімічної та деревообробної промисловості [41]. Однак, на відміну від Данії чи Швеції, торгівля з Фінляндією менше представлена у сфері харчової промисловості, що пов'язано з особливостями споживчого ринку цієї країни.

Загалом, структура товарної торгівлі України з країнами Північної Європи є асиметричною: переважна частка українського експорту – це сировина, напівфабрикати, агропродукція та метали, тоді як імпорту – це товари високої складності, машини, хімія, продукція фармацевтики та ІКТ. Така структура є типовою для співпраці країн із різним рівнем індустріального розвитку. Водночас, вона вказує на важливість посилення індустріальної переробки в Україні, підтримки експортно орієнтованого машинобудування, агропереробки та ІТ-сектору, які можуть сформувати конкурентні пропозиції для ринків Півночі Європи.

Сприятиме цьому також поглиблення інтеграції з ЄС, участь у північноєвропейських виробничих ланцюгах, впровадження стандартів якості та сертифікації, а також державна підтримка українського бізнесу у виході на висококонкурентні ринки.

Інвестиційне співробітництво України з країнами Північної Європи, а саме Данією, Швецією та Фінляндією є важливим, але наразі недостатньо масштабним напрямом зовнішньоекономічної взаємодії. Його потенціал залишається значно вищим, ніж поточний рівень реалізації, що обумовлено як геополітичними ризиками, так і внутрішніми бар'єрами в Україні [42].

Протягом останнього десятиліття Данія активно розвивала прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в українську економіку, зосереджуючи увагу на галузях відновлюваної енергетики (вітрової та біоенергетики), сільському господарстві, харчовій промисловості, логістиці та інформаційних технологіях. Данські компанії, як-от Danish Crown, Danfoss, Vestas, демонстрували зацікавленість у сталому розвитку та технологічному оновленні української інфраструктури. Данія також надає технічну допомогу

Україні через програми підтримки прозорості, децентралізації та енергоефективності [39].

Швеція є одним із лідерів у сфері розвитку міжнародної технічної допомоги для України. Через Шведське агентство з міжнародного розвитку (Sida) реалізується широкий спектр проєктів у сферах державного управління, енергозбереження, прав людини, цифрової трансформації та підтримки малого й середнього бізнесу. Прямі шведські інвестиції здебільшого зосереджені у фінансовому секторі (зокрема, SEB Bank, Skandia), телекомунікаціях та енергетиці. Компанії на кшталт Ericsson, SKF, Electrolux присутні на українському ринку, проте з обмеженими виробничими потужностями [40].

Фінляндія зосереджується на інвестиціях у сферу освіти, енергоефективних технологій та охорони довкілля. Через державну фінансову компанію Finnfund та програми Nordic Environment Finance Corporation (NEFCO), фінські партнери підтримують проєкти з модернізації теплокомуненерго, водопостачання та переробки відходів в українських містах. Хоча обсяги прямих фінських інвестицій залишаються невеликими, країна демонструє високий рівень інституційної довіри до українського ринку і готовність розширювати співпрацю за умов стабілізації ситуації [41].

Загалом, інвестиційне співробітництво з Північною Європою має такі характерні риси:

1. Воно значною мірою реалізується через грантові програми, пільгові кредити та технічну допомогу.
2. Скандинавські країни особливо зацікавлені в секторах, які поєднують економічну вигоду з суспільною користю – відновлювана енергетика, кліматична нейтральність, цифровізація.
3. Інвестиції часто супроводжуються жорсткими вимогами до прозорості, екологічних стандартів та належного корпоративного управління, що стимулює інституційний розвиток в Україні.

4. Висока концентрація інвестицій на пілотних проєктах у громадах або регіонах, що відповідає моделі децентралізованого розвитку, характерного для північноєвропейських держав.

Попри позитивні сигнали, ключовими стримувальними чинниками для більш масштабного інвестування залишаються воєнні ризики, правова нестабільність, недосконалість судової системи, а також недостатня захищеність прав інвесторів. У післявоєнний період країни Північної Європи можуть стати одними з лідерів у відновленні України, особливо в напрямках “зеленої” реконструкції, розвитку людського капіталу та цифрової трансформації.

Отже, поглиблення інвестиційного співробітництва з Данією, Швецією та Фінляндією має не лише економічне, а й інституційне значення для України, оскільки сприяє трансферу стандартів сталого розвитку, управлінської культури та фінансової прозорості. Розвиток партнерства з цими країнами може стати важливим драйвером модернізації економіки та побудови стійкої післявоєнної моделі зростання.

Інституційний досвід країн Північної Європи у сфері бюджетної політики становить цінне джерело для запозичення і адаптації в українських умовах, особливо в контексті післявоєнного відновлення та наближення до стандартів ЄС. Їхні моделі поєднують фіскальну дисципліну з інвестиційною активністю та орієнтацією на суспільне благо, що створює збалансовану систему управління державними фінансами.

Одним із ключових елементів, що вартий впровадження в Україні, є середньострокове бюджетне планування. Данія, Швеція і Фінляндія мають усталені практики формування бюджетів на декілька років уперед із чіткими фіскальними орієнтирами та обмеженнями. Україна могла б запровадити середньострокові бюджетні рамки з обов’язковими лімітами на витрати та дефіцит, що підвищило б передбачуваність фіскальної політики. Водночас доцільно законодавчо закріпити бюджетне правило, яке, наприклад, обмежує

зростання видатків у періоди економічного піднесення та дозволяє гнучкість у часи криз.

Другим напрямом є посилення прозорості та результативності бюджетних видатків. Країни Північної Європи застосовують механізми регулярного перегляду витрат, системи оцінки ефективності публічних програм та відкриті цифрові платформи контролю за використанням коштів. Для України вкрай актуальним є розвиток інструментів громадського моніторингу бюджету, запровадження інтерактивних індикаторів ефективності та публікація результатів аудиту в доступному форматі. Це посилить довіру суспільства до публічних фінансів і сприятиме підзвітності влади.

Важливим є й результато-орієнтоване бюджетування – підхід, що активно використовується у Швеції. В українських умовах це дозволить змістити акцент з обсягу видатків на їхню якість і соціально-економічну віддачу. Бюджетні програми мають супроводжуватись чіткими індикаторами досягнення цілей та незалежною їх оцінкою. Такий підхід підвищить раціональність розподілу обмежених фінансових ресурсів у післявоєнний період.

Ще одним напрямом є стимулювання державних інвестицій. Країни Півночі вміло відокремлюють фіскальні обмеження для інвестицій від поточних видатків, дозволяючи при цьому фінансувати довгострокові проєкти у сфері інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та енергетики. Україні варто адаптувати цю практику, зокрема шляхом створення окремих інвестиційних бюджетних фондів, співфінансованих міжнародними донорами. У перспективі це дозволить уникнути «вимивання» інвестиційних витрат в умовах дефіцитного бюджету.

Крім того, Північна Європа демонструє приклад ефективної децентралізації бюджетної системи. Органи місцевого самоврядування мають достатню фінансову автономію, що поєднується з чіткими зобов'язаннями щодо якості послуг. Україна, яка вже досягла певного прогресу в реформі

децентралізації, може запозичити моделі фінансового вирівнювання, а також індикативне оцінювання ефективності громад.

Окрему увагу заслуговує система автоматичних стабілізаторів, яка дозволяє країнам Півночі швидко реагувати на економічні шоки. Україна має можливість впровадити бюджетні тригери – механізми, що автоматично змінюють податкове навантаження або соціальні трансферти залежно від динаміки макроекономічних показників. Це зменшить потребу в ручному втручанні уряду у кризові періоди.

Нарешті, бюджетна політика Північної Європи тісно пов'язана з досягненням кліматичних і соціальних цілей. Усі три країни активно застосовують практику «зеленого бюджетування», яка дозволяє враховувати екологічні наслідки фінансових рішень. Україна, що прагне відновлювати свою економіку на принципах сталого розвитку, могла б запровадити аналогічну систему, зокрема у межах інтеграції до Європейського зеленого курсу.

Узагальнюючи, досвід Данії, Швеції та Фінляндії може стати дієвим орієнтиром для побудови в Україні сучасної бюджетної системи, яка базується на довгостроковому плануванні, прозорості, інвестиційному розвитку та соціальній ефективності. У післявоєнному періоді адаптація скандинавських фіскальних практик здатна суттєво підсилити фінансову стійкість держави та сприяти її сталому інтегруванню в економічний простір Європейського Союзу.

ВИСНОВКИ

У межах дослідження, проведеного у кваліфікаційній роботі, було здійснено комплексний аналіз бюджетної політики трьох провідних країн Північної Європи – Данії, Швеції та Фінляндії, з урахуванням сучасних макроекономічних викликів, тенденцій європейського фіскального регулювання та зовнішньоекономічної взаємодії з Україною. В результаті дослідження виявлено, що зазначені країни демонструють збалансований підхід до бюджетного планування, який поєднує сувору фіскальну дисципліну з активною соціальною політикою, інноваційним розвитком та високим рівнем довіри до інституцій влади.

Аналіз еволюції Пакту стабільності та зростання Європейського Союзу засвідчив, що цей інструмент, попри критику і численні перегляди, залишається ключовим елементом архітектури європейської бюджетної політики. Його розвиток від початкової моделі жорстких фіскальних обмежень до гнучкішої рамки з урахуванням індивідуальних траєкторій державного боргу і видатків, засвідчує спроможність ЄС адаптуватися до кризових умов. Данія, Швеція та Фінляндія використовують ці рамки не лише для забезпечення стабільності, а й для фінансування реформ і трансформацій у сфері клімату, цифровізації, освіти й охорони здоров'я.

У дослідженні показано, що бюджетна політика країн Північної Європи характеризується багаторівневою структурою управління, в якій значну роль відіграють муніципалітети. Такий підхід дозволяє ефективно реалізовувати політику наближену до потреб населення, дотримуючись при цьому загальнонаціональних фіскальних орієнтирів. Система фінансового вирівнювання, що застосовується в цих країнах, забезпечує доступність публічних послуг на всій території держави, що є важливою умовою для соціальної згуртованості. При цьому високий рівень прозорості й підзвітності сприяє довірі громадян до державних інститутів.

Вивчення сучасного стану бюджетних дефіцитів і державного боргу продемонструвало, що усі три країни дотримуються відповідних норм ЄС і мають ефективні механізми контролю за публічними фінансами. Навіть за умов зростання витрат, зокрема на оборону і соціальну сферу, вони забезпечують прийнятний рівень боргового навантаження і поступово знижують дефіцит. Наприклад, Данія утримує бюджет майже збалансованим, Швеція проводить гнучку політику залежно від економічного циклу, а Фінляндія фокусується на структурних реформах для скорочення дефіциту в довгостроковій перспективі.

У розділі 2.3 здійснено порівняльний аналіз результативності бюджетної політики, що дозволило виявити особливості підходів країн Півночі до фінансування інновацій, надання соціальних послуг, інвестицій у людський капітал та стимулювання екологічного переходу. Данія робить акцент на цифровізації публічного сектору та розвитку «зеленої» енергетики, Швеція на поєднанні фіскальної дисципліни з високими соціальними стандартами, а Фінляндія на модернізації освіти й охорони здоров'я як основи майбутнього економічного зростання. Ці моделі є прикладом ефективного поєднання стабільності з динамізмом у сфері державних фінансів.

Аналіз зовнішньоекономічної взаємодії України з країнами Північної Європи підтвердив, що ці держави виступають не лише як партнери з постачання гуманітарної та оборонної допомоги, а й як потенційні лідери у сфері післявоєнного відновлення України. Торговельно-економічна співпраця має стійку динаміку – у 2023-2024 рр. зросли обсяги двостороннього товарообігу, зокрема в галузях машинобудування, аграрної продукції, ІТ-послуг. Значна роль відводиться іноземним інвестиціям з боку Фінляндії та Данії, що спрямовані на розвиток відновлюваної енергетики, логістики та інфраструктури в Україні. Водночас країни Півночі демонструють відкритість до довгострокового партнерства, що передбачає не лише економічну, а й інституційну підтримку.

Запропоновані у роботі рекомендації щодо запозичення елементів бюджетної політики Данії, Швеції та Фінляндії є обґрунтованими та релевантними для сучасних українських реалій. Вони передбачають впровадження середньострокового бюджетного планування, посилення прозорості та громадського контролю над витратами, орієнтацію на результативність бюджетних програм, розвиток системи автоматичних стабілізаторів, а також створення сприятливого середовища для реалізації «зелених» і цифрових інвестицій.

У підсумку, досвід Північної Європи засвідчує, що фіскальна стійкість не суперечить економічному розвитку та соціальній справедливості, а навпаки є їхньою умовою. Бюджетна політика, побудована на принципах довгострокового мислення, прозорості, ефективності та відповідальності, може стати фундаментом відновлення та сталого розвитку України в поствоєнний період.

Запозичення практик країн Північної Європи в український контекст може сприяти формуванню нової бюджетної парадигми, орієнтованої на інтеграцію до ЄС, зміцнення державних інституцій та покращення добробуту населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Murzyn, D. (2018). The European Union Budget as an Indicator of Changes in EU Policies. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=720752> (дата звернення 8.01.25).
2. Zaporozhets, V., García-Valiñas, M. A., & Kurz, S. (2015). Key drivers of EU budget allocation: Does power matter? URL: <https://ideas.repec.org/p/wiw/wiwrsa/ersa15p444.html> (дата звернення 8.01.25).
3. Alexopoulos, K., Bournakis, I., & Tzachanis, G. (2025). The heterogeneous causal effects of the EU's Cohesion Fund: Evidence from a panel regression discontinuity design. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0176268024000293> (дата звернення 8.01.25).
4. Kengyel, Á. (2025). Experiences Influencing the Preparation of the Post-2027 EU Budget Framework. URL: <https://journals.lib.unb.ca/index.php/JCS/article/view/33658> (дата звернення 8.01.25).
5. Taylor, P., & Høyland, B. (2025). The shape of the budget: European countries' public expenditure and the EU's own resources debate. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/10242589241234567> (дата звернення 8.01.25).
6. Clingendael Institute. (2024). The EU budget and the national capacity to invest. URL: <https://www.clingendael.org/pub/2024/eu-budget-capacity/> (дата звернення 8.01.25).
7. AEI. (2008). A New Budget for the European Union? URL: <https://www.aei.org/research-products/report/a-new-budget-for-the-european-union/> (дата звернення 18.01.25).
8. European Parliamentary Research Service. (2025). Budgetary Outlook for the European Union 2025. URL:

- [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2025\)757986](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2025)757986) (дата звернення 18.01.25).
9. WIIW – The Vienna Institute for International Economic Studies. (2014). Cohesion Policy as a Function of the EU Budget: Views from Central and Eastern Europe. URL: <https://wiiw.ac.at/cohesion-policy-and-the-eu-budget-p-3471.html> (дата звернення 18.01.25).
  10. European Commission. (2024). Overview of the Dynamics of the European Union Budget. URL: https://ec.europa.eu/info/publications/overview-eu-budget-dynamics_en (дата звернення 18.01.25).
  11. European Central Bank. (2005). The Stability and Growth Pact. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/stabilitygrowthpact200509en.pdf> (дата звернення 18.01.25).
  12. European Commission. (n.d.). Stability and Growth Pact – EU law summary. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/stability-and-growth-pact.html> (дата звернення 18.01.25).
  13. SUERF Policy Note Issue No 349. Wijffelaars, M., van der Molen, R., et al. (2024). The Stability and Growth Pact – Three Decades Later. URL: <https://www.suerf.org/publications/suerf-policy-notes/5591> (дата звернення 18.01.25).
  14. Investopedia. (n.d.). Stability and Growth Pact (SGP). <https://www.investopedia.com/terms/s/stability-growth-pact.asp> (дата звернення 18.01.25).
  15. European Policy Centre. (2023). Rethinking EU Economic Governance. URL: <https://www.epc.eu/en/Publications/Rethinking-EU-economic-governance-The-Stability-and-Growth-Pact~47f6f3> (дата звернення 25.01.25).
  16. VoxEU / CEPR. (n.d.). The Mixed Success of the Stability and Growth Pact. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/mixed-success-stability-and-growth-pact> (дата звернення 25.01.25).

- 17.Kluwer Law Online. (2024). The New EU Economic Governance Framework. URL: <https://kluwerlawonline.com/JournalArticle/ECL/30.1/ECL2024010> (дата звернення 25.01.25).
- 18.Reuters. (2024). Europe's Fiscal Rules Need a Makeover. URL: <https://www.reuters.com/business/finance/europes-fiscal-rules-need-makeover-2025-03-27> (дата звернення 25.01.25).
- 19.Financial Times. (2024). How the EU Plans to Reform Fiscal Rules. URL: <https://www.ft.com/content/5c7f13d6-cbb9-46c7-b820-3d60b134c451> (дата звернення 25.01.25).
- 20.Eurostat. (2024). General government deficit - quarterly data. Retrieved from: URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00028/default/table> (дата звернення 5.02.25).
- 21.Eurostat. (2024). Government finance statistics – quarterly data. Retrieved from: URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_finance_statistics (дата звернення 5.02.25).
- 22.Eurostat. (2024). Government debt – quarterly data. Retrieved from: URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teina230/default/table> (дата звернення 5.02.25).
- 23.Eurostat. (2024). Quarterly government debt - EU and euro area. Retrieved from: URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240423-1> (дата звернення 5.02.25).
- 24.Trading Economics. (2024). Euro Area Government Budget. URL: <https://tradingeconomics.com/euro-area/government-budget> (дата звернення 15.02.25).
- 25.Trading Economics. (2024). Euro Area Government Debt to GDP. URL: <https://tradingeconomics.com/euro-area/government-debt-to-gdp> (дата звернення 15.02.25).

26. European Commission. (2024). 2024 European Semester: Country-specific recommendations. URL: https://ec.europa.eu/info/publications/2024-european-semester-country-specific-recommendations_en (дата звернення 15.02.25).
27. Denmark Government Budget. Trading Economics. URL: <https://tradingeconomics.com/denmark/government-budget> (дата звернення 25.02.25).
28. Denmark Government Debt to GDP. Trading Economics. URL: <https://tradingeconomics.com/denmark/government-debt-to-gdp> (дата звернення 25.02.25).
29. Sweden Government Budget. Trading Economics. URL: <https://tradingeconomics.com/sweden/government-budget> (дата звернення 25.02.25).
30. Sweden Government Debt to GDP. Trading Economics. URL: <https://tradingeconomics.com/sweden/government-debt-to-gdp> (дата звернення 25.02.25).
31. Finland Government Budget. Trading Economics. URL: <https://tradingeconomics.com/finland/government-budget> (дата звернення 25.02.25).
32. Finland Government Debt to GDP. Trading Economics. URL: <https://tradingeconomics.com/finland/government-debt-to-gdp> (дата звернення 25.02.25).
33. Державна служба статистики України. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами у 2019 році. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/ztt/ztt_u/ztt1219_u.xlsx (дата звернення 10.04.25).
34. Державна служба статистики України. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами у 2020 році. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd/ztt/ztt_u/arh_ztt2020.html (дата звернення 10.04.25).

35. Державна служба статистики України. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами у 2021 році. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zd/ztt/ztt_u/arh_ztt2021.html (дата звернення 10.04.25).
36. Державна служба статистики України. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами у 2022 році. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/zd/ztt/arh_ztt2022.html (дата звернення 10.04.25).
37. Державна служба статистики України. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами у 2023 році. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2024/zd/ztt/arh_ztt2023.html (дата звернення 10.04.25).
38. Державна служба статистики України. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами у 2024 році. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2024/zd/ztt/arh_ztt2024.html (дата звернення 10.04.25).
39. Торговельно-економічне співробітництво // Посольство України в Королівстві Данія. URL: <https://denmark.mfa.gov.ua/ukraine-and-denmark/trade-and-economic-cooperation> (дата звернення 20.05.25).
40. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Швецією // Посольство України в Королівстві Швеція. URL: <https://sweden.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo> (дата звернення 21.05.25).
41. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Фінляндією // Посольство України у Фінляндській Республіці. URL: <https://finland.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/282-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-finlyandsykoju-respublikoju> (дата звернення 20.05.25).
42. Національний банк України. Прямі інвестиції. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення 21.05.25).